

A REINTEGRÁCIÓS ŐRIZET SZEREPE AZ ELÍTÉLTEK TÁRSADALMI VISSZAILLESZKEDÉSÉBEN

*The contribution of reintegration custody
to the social reintegration of prisoners*

A reintegrációs őrizet egyidejűleg több büntetés-végrehajtási célt is hatékonyan kiszolgáló jogintézmény. Előnyei azonnal és kézzel foghatóan tapasztalhatók, míg hátrányai csak később és absztrakt módon észlelhetők, ezért minél szélesebb körben történő alkalmazása csábító mind a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer, mind a jogalkalmazók számára.

Jelen tanulmányban büntetés-végrehajtási bírói szemszögből kívánjuk összefoglalni, hogy a reintegrációs őrizet elrendelése, valamint a kijelölt ingatlan elhagyásának engedélyezése során milyen szempontokat vesz, illetve vehet figyelembe a bíró, illetve az ezen döntések keretei között végrehajtott reintegrációs őrizet miként járul hozzá az elítélt társadalmi visszailleszkedéséhez és a büntetési célok megvalósulásához.

Kulcsszavak: reintegrációs őrizet, börtönártalmak, visszailleszkedés, magatartási szabályok, eseti eltávozási kérelmek

Reintegration custody is a legal institution that effectively serves several purposes of penitentiary enforcement at the same time. Its advantages are immediate and tangible, while its disadvantages can only be perceived later and in the abstract, therefore its wider application is tempting to both the penitentiary system and law enforcement.

In this study, we will summarize the aspects which a penitentiary judge takes or may take into account when ordering reintegration custody and allowing the prisoner to leave the designated property. Also, we will outline, how reintegration custody – carried out within the framework of these decisions – contributes to the social reintegration of the prisoner and the achievement of the aims of the sentence.

Keywords: reintegration custody, prison harms, reintegration, rules of conduct, ad hoc leave requests

Bevezető

A szabadságvesztés azon egyéni preventív célját, hogy az elítélt a szabadulása után sikeresen visszailleszkedjen a társadalomba és annak jogkövető tagjává váljon, számos jogintézmény szolgálja. Ezek közül az utóbbi évek során kiemelkedő jelentőségűvé vált a reintegrációs őrizet, amely egyidejűleg több büntetés-végrehajtási célt is képes kiszolgálni. A zárt intézeten belüli fogvatartási idő csökkentésével elősegíti, hogy az „egyszeri” bűnelkövető minél kisebb mértékben részesüljön a szabadságvesztés káros hatásaiból, az ún. „börtönártalmakból”, másrészt hozzájárul ahhoz, hogy az elítélt már a szabadságvesztés ideje alatt civil munkát végezzen, megfelelő jövedelemre tegyen szert, családi kapcsolatait erősítse, ezáltal bekerülése előtti kapcsolatai ne lazuljanak szükségtelenül, harmadrészt csökkenti a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer telítettségét, amelynek számos, a szabadságvesztés egyéni célján túlmutató előnye van.

A reintegrációs őrizet fenti előnyeivel szemben áll, hogy alkalmazásával a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer által biztosított teljes izoláció feloldást nyer és a bűnelkövető azelőtt kerül vissza a társadalomba, hogy ténylegesen letöltötte volna a büntetőbíróság által kiszabott szabadságvesztés teljes, vagy legalábbis a feltételes szabadságra bocsátásig esedékes tartamát. Ezáltal a büntetés retorzió jellege csökken, amely veszélyeztetheti a generális bűnmegelőzési célokat.

2022. április 14. napján 316 fő¹ töltötte a szabadságvesztését reintegrációs őrizetben, ami a teljes fogvatartotti létszámhoz képest nem magas szám (2%), azonban az éveken keresztül túlzásúfóltsággal küzdő, és jelenleg is 100% körüli telítettséggel bíró büntetés-végrehajtási szervezetrendszer vonatkozásában ez egy kisebb létszámú büntetés-végrehajtási intézet populációját jelenti, így a jogintézmény jelentősége elvitatathatlan. Aktuális és fontos kérdés, hogy meddig növelhető a reintegrációs őrizetbe helyezett létszáma anélkül, hogy az az általános büntetési célokat veszélyeztetné? A kérdés jogalkotói és jogalkalmazói szempontból is sokrétű, és számos tanulmány tárgyát képezheti. Jelen esszé bírói szemszögből közelíti azt meg.

A jogalkotó egyfajta kedvezményként vezette be a reintegrációs őrizetet, amely egyes fogvatartottak esetében *ex lege*² kizárt, míg akik esetében nem az, náluk a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésén múlik annak elrendelése, amelyre akkor kerülhet sor, ha a büntetés céljának megvalósulása ezáltal is biztosítható.³

1 A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztályának tájékoztatása

2 A törvény erejénél fogva

3 Bv. tv. 187/A. § (1) bek.

A 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) a reintegrációs őrizet kapcsán még példálódzó felsorolás szintjén sem határozza meg, hogy a büntetés-végrehajtási bíró milyen szubjektív, az elítélt személyiségét érintő szempontokat köteles értékelni, mérlegelni az elrendelés során, holott ezt más jogintézmények (enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása⁴, fokozatváltás⁵, feltételes szabadságra bocsátás⁶) esetén megteszi.

Jelen tanulmány során a Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjának azon büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatából indulunk ki, hogy a reintegrációs őrizet nem jár automatikusan valamennyi – a törvény erejénél fogva – arra jogosult fogvatartott számára, hanem az elrendelése során meg kell vizsgálni az elítélt fogva tartást megelőző előéletét, életkörülményeit, személyiségét, családi kapcsolatait, fogva tartás során tanúsított magatartását, valamint azon céljait, amelyek elérésében a reintegrációs őrizet segítséget tud nyújtani.

A tanulmányt a szabadságvesztéssel együtt járó diszfunkciók kapcsán a fogvatartottat érő nem jogi hátrányok ismertetésével kezdjük, amelyek minden elítélt esetén másként érvényesülnek. Ezeket azért érdemes bemutatni, mert a zárt büntetés-végrehajtási viszonyokból történő reintegrációs őrizetbe helyezéssel – tehát a korábbi „szabadulással” – a börtönártalmak hatásai érdemben csökkenthetők. Ily módon a reintegrációs őrizet közvetett módon is hozzájárul az elítéltek társadalomba való visszailleszkedéséhez.

A reintegrációs őrizet szerepe a börtönártalmak elkerülésében

A börtönnépeség csökkentésére irányuló törekvések több évtizedes múltra tekintenek vissza. A büntetés-végrehajtási intézetek kapacitásának végessége, fenntartásuk költségessége, de az elítélteket érő börtönártalmak bűnismétlésre sarkalló hatásai is a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték számának mérséklésére ösztönözték a jogalkotót. Ennek számos eszközével élt is: egyre nagyobb teret nyert a dekriminalizáció; az alternatív szankciók; a letartóztatás és a végrehajtandó szabadságvesztés ultima ratio⁷ jelleggel való alkalmazása.

A bírósági ítélezésre ható büntető törvénykönyvi változásokon túl a szabadságvesztésüket töltő elítéltek esetében is folyamatosan bővültek a jogszabályi lehetőségek. Ennek egyik eredménye a 2015. április 1-jei hatállyal létrehozott reintegrációs őrizet jogintézménye.

4 Bv. tv. 104. § (1) bek.

5 Bv. tv. 115. § (1) bek.

6 Bv. tv. 188. § (1a) bek.

7 Végső megoldási kísérlet

A börtönártalom alatt a büntetés-végrehajtási intézetek diszfunkcióit, illetve ezen diszfunkcióknak a rabokra, a hozzátartozóikra, sőt a börtönőrökre is gyakorolt hatását értjük.

A reintegrációs őrizet védelmet nyújthat a börtönártalmak ellen, miután alkalmazása a társadalomra kevésbé veszélyes, nem életvitelszerű bűnelkövetők számára áll nyitva. Ők azok, akiket a prizonizáció a legsúlyosabban érint. Ez tudatos jogalkotói döntés, hiszen a reintegrációs őrizet elrendelésének objektív feltételül a törvény az elkövetett bűncselekményt (gondatlan vagy nem személy elleni erőszakos), a büntetlen, illetve visszaesőnek nem minősülő előéletet, valamint az 5 évet meg nem haladó büntetési tartamot határozza meg. Ezek a feltételek egy irányba mutatnak: a személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövető, visszaeső, 5 évet meghaladó szabadságvesztésre ítélt nem helyezhető reintegrációs őrizetbe, hanem csak a társadalomra kevésbé veszélyes bűncselekményt elkövető, büntetés-végrehajtási intézetben nem „jártas” elítélt kap lehetőséget arra, hogy a kiszabott szabadságvesztés egy részét szabadabb, komfortosabb, kötetlenebb körülmények között töltsse le. E mögött nem pusztán a börtöntelítettség csökkentése iránti szándék, és költséghatékonysági megfontolások állnak, hanem a fogva tartással együtt járó azon mentális ártalmak elkerülése, amelyek nem szolgálják a büntetés egyéni céljait a fenti elkövetői kör esetében.

De hogy mik ezek az ártalmak? A klasszikus börtönártalom a „börtöniskola” kijárási folyamatok, hiszen a fogvatartottak jelentős része – kifejezetten az első büntényesek vagy a gondatlan cselekményeket elkövetők – nem bűnözőnek, inkább törvénysértőnek tekinthető. A 2019. december 31-ei visszaesési mutatók alapján a 16 334 fogvatartottból 7 351 fő (45%) minősül első büntényesnek, 509 fő nem visszaeső (3,12%), 1 127 pedig visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő (6,90%).⁸ Mindebből az következik, hogy a fogvatartottak 41,29%-a visszaeső. A velük való mindennapi kapcsolat lévén valós a veszélye annak, hogy az első alkalommal fogva lévő elítélt beletanul az „alvilági” létformába. A „bad apple” jelenséget, vagyis a „rossz alma hatást” az elítéltek többsége magán is érzékeli, a zárkatársak rossz hatással lehetnek rá.

Donald Clemmer börtönszociológus már 1940-ben felhívta arra a figyelmet, hogy bár minden fogvatartott prizonizálódik, de a szabadságvesztés tartama meghatározó jelentőségű e körben. Hosszabb büntetés alatt az elítélt nagyobb eséllyel sérül a prizonizáció ártalmaitól, amely során az egyén *„többé-kevésbé átveszi a fegyintézet társadalmi gyakorlatait, erkölcsét, szokásait és általános kultúráját”*⁹. A prizonizáció mértéke jelentősen befolyásolja az elítélt későbbi reintegrációs esélyeit is.

8 Börtönstatisztikai Szemle (2020) p. 10.

9 Clemmer, D. (1940) p. 299.

Minél zártabb az intézet és minél erősebb a büntetés megtorló jellege, annál inkább érvényesülnek a börtönártalmak.¹⁰ Az egyre bővülő szakirodalom klasszikus és immanens börtönártalmakként tartja nyilván a prizonizációt, deprivációt, stigmatizációt, dehumanizációt, detrimentalizációt, mortifikációt, elidegenedést, hospitalizációt, inkapacitációt, izolációt, reluktanciát, retribúciót, az agressziót és a kóros pszichés tünetek jelentkezését.

Prizonizáció: A börtön értékeinek és normáinak elfogadása, aminek folyamata a személyiség antiszociális irányú torzulásához vezet.

Depriváció: A klasszikus megfosztottságok érhetőek alatta, amelyek a fogvatartással szükségszerűen együtt járnak. Sykes felosztása szerint hagyományos börtöndepriváció a megfosztottság a szabadságtól, a javaktól és szolgáltatásoktól, az autonómiától, a biztonságtól, illetve a heteroszexuális kapcsolattól.¹¹

Stigmatizáció: Azaz a megbélyegzés több oldalról is fenyegeti a fogvatartottat. A „bűnöző” címke eleve szankcionálja a társadalomban, de a fogvatartotti hierarchiában betöltött szerepe is meghatározza napjait, míg a büntetés-végrehajtási intézet rizikóbecslése, kockázatelemzése, rezsimbe sorolása újabb fenyegetést jelent az identitására nézve.

Dehumanizáció: Ennek a jelenségről is beszámol a fogvatartottak többsége. Úgy érzik, hogy fogvatartásuk során elveszítik emberi tulajdonságaikat, jellemzőiket, és az örök a végrehajtás alanya helyett annak tárgyaként kezelik őket.

Detrimentalizáció: Személyiségromlás és annak észlelése, amikor a börtönélet szűrése a gépezet részévé teszi a fogvatartottat.

Mortifikáció: Az énkép és identitás leépülése. Kényszerű önmegtagadás is. „Az énkép devalvációja, a saját magáról alkotott kép lerombolódása, lefokozódása, a bemocskolódás érzése.”¹² Az elidegenedés „egyik központi eleme a teljes hatalomnélküliség érzése – a személynek sem a teste, sem az identitása felett nincs semmilyen hatalma”¹³.

Hospitalizáció: Ennek folytán a fogvatartott az állandó gondoskodásnak köszönhetően elveszti az önállóságát, ez az úgynevezett „börtönhotel-hatás”. Az elítélt szinte fél a szabadulás okozta bizonytalanságtól.¹⁴

10 Ruzsonyi P. (2015)

11 Sykes, G. M. (2007)

12 Ruzsonyi P. (2015) p. 33.

13 Lehoczki Á. (2019) p. 195.

14 Pálvölgyi Á. (2014) p. 78.

Inkapacitáció: A börtönhotel-hatáshoz szervesen kapcsolódik az inkapacitációs ártalom. A tétlenségre kényszerített, „inaktív” fogvatartott szabadulását követően passzív társadalommal találkozik. Ez marginalizálja őt és fenntartja kriminalitását.

Inzuláció: A szociális elkülönülés, mely a fogvatartott személyiségéből fakadó megküzdési stratégia, elszigetelődés a külvilágtól vagy a társaitól.

Izoláció: Az a fajta szociális elkülönítettség, melyet az intézmény kényszerít a fogvatartottra.

Reluktancia: A börtönártalmakkal szembeni passzív beletörődés, a társadalmi közöny észlelése.

Retribúció: A büntetés megtorló, bosszú jellegének túlhangsúlyozása, az erkölcs és a jog téves vegyítése.

Autoagresszív és heteroagresszív cselekedetek növekedése: A jelentős feszültségben élő, számtalan okból frusztrált fogvatartott indulatainak levezetésére csupán korlátozott lehetőségek állnak rendelkezésre. A börtönneurózis ismert jelenség, de a fogvatartás önmagában is elősegítheti különböző pszichovegetatív, szorongásos tünetek megjelenését, mely nem manipulatív vagy érdekevezérelt célból elkövetett önkárosításban, öngyilkosságban is tetet ölthet.

Dr. Pálvölgyi Ákos egy tanulmányában rámutatott arra, hogy *„kutatások szerint a rövid tartamú szabadságvesztés csak korlátozottan alkalmas a büntetéssel elérendő célok teljesítésére, ugyanakkor a bebörtönzés szinte azonnal megváltoztatja a környezet magatartását az elítélttel szemben, amelynek következtében a szabadulás után rendkívül nehéz a munka- és lakáskeresés, a szociális kötelek elsorvadnak”*¹⁵. Hangsúlyozza, hogy a szabadulás utáni első hat hónap döntő fontosságú. Ebben az időszakban dől el a társadalmi visszailleszkedés sikeressége. A visszaesők általi bűnelkövetés, a bűnismétlés adja a kriminalitás jelentős részét. A visszaesés megelőzésében elsődleges feladat az elítélt sikeres társadalmi reintegrációjának az elősegítése.

A börtönben megszervezésre kerülő tanfolyamok és az ott szolgáltatott körülmények nem a legalkalmasabbak a munkaerőpiaci hátrányok leküzdésére, így a büntetés-végrehajtási intézetek nem tudják megfelelően érvényesíteni a Bv. Kódexben meghatározott törekvéseket.¹⁶ Ezen probléma megoldása több irányú, egyrészt az utóbbi években a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer is jelentős fejlesztéseket ért el a fogvatartottak

¹⁵ Pálvölgyi Á. (2014) p. 78.

¹⁶ Hideg M. I. (2019) p. 83.

foglalkoztatásának javítása, a versenyképes szakképesítés és gyakorlat biztosítása érdekében, másrészt viszont a reintegrációs őrizet során a „külvilág” bevonásával szinte korlátlan lehetőségei nyílnak az elítélteknek a munkavégzésre.

Nemzetközi példák is rámutattak arra, hogy mennyire eltérő és kedvezőbb azon elítéltek helyzete, akik büntetésük utolsó szakaszát valamiféle „félfogságban” töltik, azokhoz képest, akiknek szabadságvesztését mindvégig a büntetés-végrehajtási intézet falai között hajtják végre.

A büntetés-végrehajtási bírónak tisztában kell lennie ezekkel a börtönhatásokkal. Döntésének jelentősége abban is áll, hogy ezektől „megkíméli”-e a fogvatartottat, hiszen minél rövidebb ideig, minél kisebb mértékben tapasztalja meg az elítélteket ezeket a börtönártalmakat, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy kizárólag a kontrollálható joghátrányokat szenvedje el és a szabadságvesztés nem lesz kontraproduktív.

De vajon a reintegrációs őrizet valamennyi arra jogosult elítélte esetén képes elérni a célját? Az elmúlt évek tapasztalata, hogy a jogintézmény „sikeressége” rendkívül magas (94,6%), ha ezt abban mérjük, hogy eredményesen eltelet és nem kellett idő előtt megszüntetni. 2015. április 1-je óta 4 116 alkalommal rendelt el büntetés-végrehajtási bíró reintegrációs őrizetet és mindösszesen 222 alkalommal kellett azt megszüntetni. Tovább javít az összképen, ha rögzítjük a megszüntetési okokat: 86 esetben magatartási szabályok súlyos fokú megszegése, 53 esetben új büntetőeljárás vagy új szabadságvesztésre ítélet, 5 esetben fogolyszökés, 8 esetben elhalálozás és 70 esetben egyéb ok miatt.¹⁷

Egzaktan nem megválaszolható kérdés, hogy vajon a fenti eredményesség a javaslatot tevő büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők, továbbá az elrendelésről döntő büntetés-végrehajtási bírók megalapozott döntéseinek köszönhető, miszerint alapos mérlegelés után jól becsülik meg, hogy mely fogvatartottól várható a szabályok betartása? Avagy magasabb számú elrendelés esetén is hasonló lenne az arány? Álláspontunk szerint nem elhanyagolható szerepe van ebben az eredményességben a büntetés-végrehajtási bírói döntéseknek, így a továbbiakban pár gondolat erejéig arra térünk ki, hogy a reintegrációs őrizet elrendelésére jogosult fogvatartottak esetén milyen szubjektív szempontokat lehet figyelembe venni az elutasítás szempontjából. Ez a fajta mérlegelés meglátásunk szerint alapvető jelentőségű annak érdekében, hogy a reintegrációs őrizet ne egy automatikusan járó lehetőség legyen, mert az idővel biztosan erodálna a jelenleg sikeresnek mutakozó jogintézményt.

17 A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztályának tájékoztatása

Szubjektív szempontok értékelése a reintegrációs őrizet elrendelése során

Fentebb már szóba került, hogy a jogalkotó nem határozta meg, hogy a reintegrációs őrizet elrendelésének objektív feltételrendszerén kívül milyen szempontokat kell értékelnie, mérlegelnie a büntetés-végrehajtási bírónak, annak ellenére, hogy a döntése nyilvánvalóan nem pusztán a törvényben felsorolt objektív feltételek számba vételére és azok fennállásának deklarálására korlátozódik.

A reintegrációs őrizet elrendelésére vonatkozó eljárási szabályok szerint a büntetés-végrehajtási bírónak meghallgatást kell tartania. Ennek nyilvánvalóan az a célja, hogy a bíró találkozzon a fogvatartottal, és ha csak rövid ideig, pár kérdés erejéig, de benyomást szerezzen a személyiségéről, céljairól. Meg kell győződnie arról, hogy a reintegrációs őrizet elrendelése a büntetés egyéni céljait szolgálja. Erről álláspontunk szerint a végzésben is számot kell adnia. A döntése során a fogvatartottal szükséges érzékeltetni, és akár kifejezetten közölni is, hogy a reintegrációs őrizetnek célja van, ez pedig az önellátás, az önfejlesztés, az öngondoskodás biztosítása, továbbá a szociális kapcsolatok erősítése.

Büntetett előélet értékelése

A 2015. április 1. napjával bevezetett szabályok szerint az az elítélt helyezhető reintegrációs őrizetbe, akit első alkalommal ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre. Ez a kizáró szabály 2017. január 1. napjával „puhult” és kibővült a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő személyi körrel,¹⁸ tehát ezután már az a fogvatartott is reintegrációs őrizetbe kerülhet, aki korábban volt fogva, de a büntetés kitöltésétől vagy a végrehajthatósága megszűnésétől számított három év elteltével követte el az újabb szabadságvesztéssel büntetett bűncselekményt.

Az első ízben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték vagy a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők köre nem azonos. Az első kör lényegében „beleolvad” a másodikba, ennek ellenére a jogalkotó azt megtartotta. A büntetés-végrehajtási bíró ugyanakkor pozitívan értékelheti, ha az elítélt az első személyi körbe tartozik, avagy elutasítás esetén negatív körülményként feltüntethető a bűnismétlő mivolta.

Említést érdemel, hogy a jelenlegi szabályozás szerint, akit egyszer a bíróság reintegrációs őrizetbe helyezett, vele szemben később ismételt elrendelhető az, hiszen nincs olyan kizáró ok, hogy nem helyezhető újra abba az, akinek korábban a bíróság reintegrációs őrizetbe helyezését rendelte el. Álláspontunk szerint ez akár ex lege kizáró ok is

¹⁸ Bv. tv. 187/A. § (1) bek. b) pont

lehetne, hiszen az újabb bűnelkövetés kétséget kizáró bizonyosságot szolgáltat arra, hogy a reintegrációs őrizet nem érte el a célját. Ilyen jogalkotói szándék hiányában viszont a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésére van bízva, hogy célszerűnek tartja-e az ismételt elrendelést.

Büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított magatartás értékelése

E körben ugyanazt a mérlegelő tevékenységet kell elvégezni, mint a feltételes szabadságra bocsátás kapcsán. Az elítélt magatartásának pozitív képet kell mutatnia, hiszen a büntetés-végrehajtási bíró a reintegrációs őrizet elrendelésével kvázi kijelöli a feltételes szabadságra bocsátásról való döntésnek az irányát. Azt a személyt kell reintegrációs őrizetbe helyezni, aki ugyanazon büntetés-végrehajtási intézeti viselkedés esetén feltételes szabadságra is bocsátható, hiszen a reintegrációs őrizet tartama alatt már nem lesz lehetősége javítania a fegyelmi helyzetén. A két eljárás összekapcsolódásának a nehézségét jelenti, hogy számos esetben eltérő bíróság dönt a reintegrációs őrizet elrendeléséről – fogva tartás helye szerint illetékes büntetés-végrehajtási csoport¹⁹ –, mint a feltételes szabadságról – kijelölt lakás elhelyezkedése szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíró²⁰. Az anomália lehetősége tehát adott, és a gyakorlat szolgáltat is rá eseteket. A reintegrációs őrizet során tett elítélti erőfeszítések, pártfogó felügyelői tevékenység, illetve bírósági intézkedések pedig értelmetlenné válnak, ha a feltételes szabadságra bocsátásra végül nem kerül sor, és az elítélt visszakérül a büntetés-végrehajtási intézetbe.

Az elítélt céljai a reintegrációs őrizettel

Fontos, hogy az elítéltnak legyen célja a reintegrációs őrizettel. Álljon szándékában a munkavállalás, ha van családja, akkor kívánjon részt venni a család mindennapjaiban, ha a munkába álláshoz szükséges, akkor folytasson tanulmányokat. Egy olyan fogva tartott esetén, aki bár a büntetés-végrehajtási intézetben dolgozik, de a reintegrációs őrizetben ilyen célja nincs, akinek családi kapcsolatai nem értékelhetők, annál kétséges, hogy a reintegrációs őrizet milyen büntetési célokat szolgál a börtönök telítettségének csökkentésén túlmenően, amely azonban nem lehet kizárólagos cél.

Ha pedig az elítéltnak van lehetősége munkát vállalni, hozzátartozóiról, illetve önmagáról gondoskodni, képzést és tanulmányokat folytatni, akkor a bíróságnak lehetőséget kell adnia ezekre, feltéve, ha az nem ellentétes a szabadságvesztés céljával, illetve nem feszíti túl a reintegrációs őrizet kereteit.

¹⁹ Bv. tv. 50. § (2) bek.

²⁰ Bv. tv. 61/B. § (4) bek.

A továbbiakban a Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjának gyakorlata, illetve a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye alapján mutatunk rá arra, hogy a büntetés-végrehajtási bíró által a kijelölt ingatlan elhagyására vonatkozó magatartási szabályok, eltávozási lehetőségek milyen jellegűek a gyakorlatban, azokhoz miként viszonyulhat a büntetés-végrehajtási bíró, és hogyan szolgálják az elítélt visszailleszkedését.

Magatartási szabályok meghatározása a reintegrációs őrizet elrendelése során

A jogalkotó előírta, hogy a büntetés-végrehajtási bíró a reintegrációs őrizet elrendelésekor rendelkezzen arról, hogy az elítélt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet meghatározott okból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása, munkavégzés, oktatásban, képzésben való részvétel vagy gyógykezelés céljából, az ott meghatározott időben és úti céllal elhagyhatja.²¹

A Bv. tv. nem taxatív, hanem példálódzó felsorolást ad az eltávozási lehetőségek körére. Az elítélt bármilyen konkrét célt megjelölhet rendszeres eltávozási igényként, és ha a bíró megítélése szerint az szolgálja a büntetési célokat, akkor kap is rá lehetőséget. Ilyen lehet például a vallásgyakorlás, vagy a közeli hozzátartozóról való rendszeres gondoskodás, amelyek nem illeszkednek a "különösen" kitétel után felsorolt négy eltávozási indok közé, de támogathatók.

Arra viszont nincs iránymutatás, hogy az eltávozásra adható időkeret milyen tartamú, illetve milyen területre kiterjedő lehet. Ezt az elmúlt évek során a bírói gyakorlat alakította ki, mely gyakorlatot a büntetés-végrehajtási csoportok igyekeznek egymáshoz közelíteni, de ez azok sokrétűsége, valamint speciális vonásaik miatt nehéz feladat és mindig is lesznek enyhébbnek vagy szigorúbbnak tűnő gyakorlatok.

A mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása miatti eltávozás

Ezen okból lényegében minden elítélt számára biztosítandó a kijelölt lakás elhagyása. Ez magában foglalja a bevásárlást, a szabad levegőn tartózkodást, a sportolást, a kiskorú gyermekek nevelésével járó feladatokat, vagy a hivatali ügyintézését. Az elítélttől elvárható, hogy részt vegyen a befogadó családja mindennapjaiban, és ha szükséges, akkor intézhesse a bevásárlást, kiskorú gyermekeit elvihesse az óvodába, iskolába. Ha ugyanis a nap 24 órájában otthon tartózkodik, akkor a reintegráció kevésbé lesz

²¹ Bv. tv. 187/A. § (4) bek.

hatékony, és a reintegrációs őrizetnek a személyi szabadságot elvonó jegyei kerülnek túlsúlyba.

A bevasárlásra tipikusan heti 2 nap 2-2 óra adható, mint ahogy a szabad levegőn tartózkodásra vagy a sportolásra is ugyanennyi, bár ennek indokoltsága függhet attól, hogy az elítélt lakásban vagy udvarral rendelkező házban tölti-e a reintegrációs őrizetet. A kiskorú gyermekekkel való kapcsolattartásra szánt idő mindig a konkrét célhoz, útvonalhoz igazodik.

Nem egy esetben fordult elő, hogy a reintegrációs őrizet végrehajtásának a helyét meg kellett változtatni, vagy azt meg kellett szüntetni azon okból, hogy az elítélt a befogadó családdal az állandó összeczártságból eredően konfliktusba került. Talán ki lehet jelteni, hogy a koronavírus-járvány okozta lezárások, karanténok mindenki, így a büntetés-végrehajtási bírók számára is kézzel foghatóvá tették, hogy milyen egy lakásban lenni egész nap, ezért nem szorul különösebb magyarázatra, hogy miért fontos biztosítani heti 4-8 óra eltávozási lehetőséget az ingatlanból.

Munkavégzés

A Kúrai összefoglaló véleménye szerint a munkavégzés lehetősége a reintegrációs őrizet lényege, ezért az rugalmasan, az adott élethelyzethez és főként az igazolt munkavégzéshez igazítandó.²²

A munkavégzés révén az elítélt jövedelemre tesz szert, melyből magát és családját is fenn tudja tartani. Ennek hiányában szintén konfliktus forrása lehet, hogy míg a fogva tartás alatt a büntetés-végrehajtási intézet biztosítja az elítélt élelmezését, ruháztatását, addig a reintegrációs őrizet során azt – ha nincs jelentősebb megtakarítása az elítéltnak – a családnak kell finanszírozni.

A munkavégzésnek, jövedelemszerzésnek tehát van egy materiális, kézzel fogható oldala, ugyanakkor a társadalomba való beilleszkedésnek is elengedhetetlen feltétele. Hozzájárul az elítélt önbecsüléséhez, öngondoskodásához, csökkenti a későbbi bűnelkövetés esélyét. A reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt több hónap előnyt szerez az olyan társaihoz képest, akik ezt nem kapták meg. Hamarabb állhat vissza a munka világába, ezáltal előbb lesz jövedelme, így a szabadságvesztés letöltése utáni életének rendezését, folytatását is korábban kezdheti meg.

A gyakorlatban a munkavégzés engedélyezésének az elbírálása okozza a legnagyobb nehézséget a büntetés-végrehajtási bírónak, hiszen ezen okból adható a leghosszabb

²² Feleky I. (Kúria) (2018) p. 70.

tartamú és a legnagyobb területre kiterjedő eltávozás. A túlzott mértékű eltávozás viszont kiüresítheti a reintegrációs őrizet szabadságelvonással járó jellegét, így veszélyeztetheti a szabadságvesztés retorziós jellegét.

Engedélyezhető munkakörök

Ággálytalanul engedélyezhető eltávozás a napi 8 órás munkaidőben és állandó munkahelyen végzett munkák esetén (például raktáros, árufeltöltő, éttermi alkalmazott, takarító, irodai asszisztens).

Szintén támogatható, ha a munkavégzés több, de pontosan meghatározható helyszínen folyik (segédmunkás különböző építkezéseken, takarító több épületben).

Általánosságban nem lehet kizáró ok a különféle ütemezésű, például váltott műszakú vagy huszonegy órás munka sem, ha a munkaidő előre meghatározható. Nincs akadálya az éjjel történő munkavégzésnek sem (pl. biztonsági őr).

Különös körülményekkel kell eljárni, ha a munkavégzés a bűncselekmény elkövetése előtti ugyanazon munkakör folytatása, amennyiben a bűncselekményt az elítélt azzal összefüggésben követte el. Konkrét eset volt, amikor a gépjármű-kereskedéssel foglalkozó elítélt személygépkocsik eladásával kapcsolatos csalást, illetve egyedi azonosítójellel való visszaélést követett el, majd a reintegrációs őrizet elrendelésére irányuló kérelmében ugyanannál a kereskedésnél kívánta folytatni gépjármű-kereskedői munkáját.

Az engedélyezés nehézségeit okozza, hogy miként tud meggyőződni a büntetés-végrehajtási bíróság a munkavégzés ténylegességéről, illetve, hogy a konkrét munka szolgálni fogja-e az elítélt visszaállását? Probléma ugyanis, hogy az elítéltek nem minden esetben rendelkeznek munkaszerződéssel, azon triviális okból, hogy a munkáltató nem köt velük szerződést, amíg nem garantált, hogy fognak-e tudni dolgozni. Álláspontunk szerint ez méltányolható és egy munkáltatói szándéknyilatkozat alapján is engedélyezhető a munkavégzés, ha az tartalmazza a munkavégzés jellegét, helyét és időtartamát, és felszólítható az elítélt, hogy a későbbiekben csatolja az aláírt munkaszerződést a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőnek.

Indokolt a munkavégzés engedélyezését megelőzően beszerezni a munkáltatóra vonatkozó adatokat is, így annak cégkivonatát, esetleg a Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat által vezetett nyilvántartás adatait a cég tevékenységével kapcsolatos beszámoló közzétételéről, avagy az Egyéni Vállalkozói Nyilvántartás adatait. Szintén a gyakorlatban előfordult eset, amikor az elítélt által megjelölt munkáltató egy valós tevékenységet nem végző, adószámmal nem rendelkező,

megszűntnek nyilvánítását követően kényszertörlesztés alatt álló társaság volt, mellyel szemben a Nemzeti Adó- és Vámhivatal is végrehajtást rendelt el.²³

A fenti feltételeknek megfelelő munkavégzés esetén az elítéltnak a munkahelyre való oda- és visszautazással együtt akár napi 10-12 óra eltávozás is engedélyezhető, és emellé indokolt biztosítani a mindennapi élet szokásos szükségletei kapcsán történő eltávozást. Az ilyen esetekben a reintegrációs őrizet már nagyon hasonló tényleges helyzetet teremt a feltételes szabadsághoz, ezért szükséges az alapos és körültekintő eljárás.

Nem engedélyezhető munkakörök

A munkavégzés helye és módja azonban bizonyos esetekben összeegyeztethetetlen a reintegrációs őrizet céljával. Így a mozgó, változó helyű munkavégzés (pl. ételfutár, taxisofoőr, ingatlanügynök) a Fővárosi Törvényszék gyakorlatában általában elutasításra kerül, hiszen a változó helyszín miatt az ellenőrzés ellehetetlenül, illetve nem lehetséges a Bv. tv. 187/A. § (4) bekezdésében kötelezően írt úti cél meghatározása sem. Például személyszállítás esetén a megrendelő által megjelölt úti cél előre semmilyen módon nem határozható meg, az ad hoc jellegű megbízások pedig az ellenőrzés lehetőségét zárják ki.²⁴

A külföldi munkavégzés miatt sem lehet engedélyezni a kijelölt lakás elhagyását, hiszen ahogy a fogva tartás, illetve a feltételes szabadság alatt, úgy a reintegrációs őrizet során sem távozhat az elítélt külföldre.

A munkavégzés rendszerint az adott település közigazgatási határán belül engedélyezett, és csak kivételesen azon kívül. Általában elutasított igény az egész megyére kiterjedő, illetve nyilvánvalóan az ennél szélesebb területet, tehát több megyét vagy az egész ország területét felölelő munkavégzés. Budapest egész területére kiterjedően is csak kivételes esetben engedélyezi a bíróság a munkavégzést, ami a főváros közigazgatási jellegzetességeivel, infrastruktúrájával indokolható.

A Fővárosi Törvényszék gyakorlatában rendszeresen előforduló kérelem a napi 12 óra eltávozást magában foglaló, egész Pest megyére kiterjedő munkavégzés, amelyet a bíróság a munkavégzéshez kapcsolódó reintegrációs célok ellenére sem engedélyez azon indokból, hogy az ilyen mértékű eltávozás már túlmutat a jogintézmény célján, kiüresíti annak retorziós jegyét és az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásától függetlenül, az ellenőrzés megnehezülését is eredményezi.²⁵

23 Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoport F.155/2019. számú ügy

24 Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság Bpkf.11.235/2019. számú ügy

25 Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság Beüf.6326/2018. számú ügy

Oktatásban, képzésben való részvétel

Törvényben nevesített, így kiemelt eltávozási indok az oktatásban, képzésben való részvétel. Leggyakoribb eset a vezetői engedély megszerzése iránti engedélykérés, amely minden esetben méltányolható, hiszen bármely típusú járművezetésre vonatkozó engedély hozzájárulhat valamilyen formában a reintegrációhoz.

A tanulmányok folytatására, szakképesítés megszerzésére a fogva tartás alatt is van lehetőség, így nyilvánvalóan a reintegrációs őrizet során sem lehet ettől elzárni az elítéltet. Az engedélyezés feltétele, hogy okirattal igazolja, hogy a képzéshez mikor, hol szükséges személyes jelenlét, és annak tükrében biztosítja a bíróság az eltávozást.

Gyógykezelés

A szabadságvesztés során szünetel az elítélt szabad orvosválasztáshoz fűződő joga, amely a reintegrációs őrizet elrendelésével megváltozik. A büntetés-végrehajtási intézet a fogva tartás alatt folyamatos orvosi ellátáshoz való hozzáférést biztosít, amely a „szabadulással” megszűnik, ugyanakkor mivel az elítélt továbbra is büntetés-végrehajtási jogviszonyban áll, ezért az államnak garantálnia kell, hogy nem sérül az egészséges élethez való alapjoga. Ez oly módon biztosítható, hogy a büntetés-végrehajtási bíró engedélyezi az orvosi vizsgálatokon, kezeléseken való részvételt attól függetlenül, hogy az egyébként sürgős vagy halasztható vizsgálat-e.

Engedélyezhető eseti eltávozási kérelmek

A büntetés-végrehajtási bíró kérelemre – eseti jelleggel – engedélyezheti a kijelölt lakás és az ahhoz tartozó bekerített hely meghatározott célból történő elhagyását.²⁶ A meghatározott célt a jogalkotó még példálódzó jelleggel sem sorolta fel, így az engedélyezhető kérelmek körének a kialakítását teljes mértékben a bírói gyakorlatra bízta. E körben kézenfekvő ugyanazokat a szempontokat figyelembe venni, mint az elrendelő határozatban meghatározható magatartási szabályoknál.

Hivatali ügyintézés

Előfordulhat, hogy az elrendelő végzésben a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítására megjelölt napokon több hétre előre sincs szabad időpont az okmányirodákban, így az elítélt kérelmet terjeszt be a személyi okmányai meghosszabbítása iránt olyan napra, amikor nem hagyhatja el az ingatlant. Ennek nincs akadálya, hiszen egyértelműen illeszkedik a reintegrációs célokba.

²⁶ Bv. tv. 61/A. § (6) bek.

Orvosi vizsgálaton való megjelenés, oltás felvétele

Gyakori eltávozási kérelem a laboratóriumi vizsgálaton, háziorvosi rendelésen való megjelenés, illetve a koronavírus miatti oltások felvétele kapcsán is sok esetben intézkedett a bíróság a lakás elhagyásának engedélyezése iránt.

Közei hozzátartozó meglátogatása, családi ünnepségen való részvétel

A családi kapcsolatok ápolása is reintegrációs cél, így a különleges, jeles családi eseményeken, ünnepségeken (például esküvő, keresztelő, ballagás, diplomaosztó, temetés, karácsonyi ünnepség) való részvétel is méltányolható, mint ahogy támogatható az eltávozás beteg hozzátartozó ápolása miatt is.

Bírósági tárgyaláson való részvétel

Magától értetődő, hogy a büntetés-végrehajtási bíró engedélyezi a terheltként vagy tanúként való kihallgatás miatti megjelenést, mint ahogy a polgári peres eljárásban való személyes részvételt is.

Általános zsinórmérték az eseti lakhelyelhagyási kérelmek elbírálása során, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben is lehetővé kell tenni az elítélt művelődését, sportolását, továbbá elő kell segíteni számára a családi és egyéb kapcsolatai fenntartását, fejlesztését.²⁷ Ugyancsak minden elítélt számára biztosítani kell a vallásgyakorlás jogát, a lelkiismereti és vallási meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását. Ezt erősíti a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény is, amikor rögzíti, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlását a fogvatartottak számára egyéni és közösségi szinten is garantálni kell. A vallásgyakorlás jogának szükségszerű eleme – egyebek mellett – a lelki gondozás és a vallásos szertartások igénybevétele, valamint az istentiszteleten való részvétel is. A reintegrációs őrizet folytán az elítélt nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe ezen jogai tekintetében.

További viszonyítási pont, hogy a reintegrációs őrizet mikor kezdődött és mikor ér véget. Álláspontunk szerint a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelheti, hogy a reintegrációs őrizet vége felé közeledve megengedőbb döntéseket hoz.

27 Bv. tv. 164. §

Nem engedélyezhető eseti eltávozási kérelmek

Nem indokolják az eltávozási lehetőségek feloldását – a Fővárosi Törvényszék gyakorlata szerint – az évente visszatérő események, mint például egy testvér születésnapja vagy egy állami ünnepség. A Kúria is rámutatott arra, hogy nem indokolt cél például az élettárs meglátogatása a büntetés-végrehajtási intézetben, a nem otthoni kertészkedés, szüreten, dísznövágáson, horgászversenyen, fesztiválon történő részvétel.²⁸ Hangsúlyozta továbbá, hogy az eseti engedélyezést nem lehet kvázi jutalmazásként és ésszerűtlen gyakorisággal alkalmazni.

A sportolási lehetőség biztosítása se alapvető jelentőségű, hiszen a testedzés az engedélyezett időszakokban, a kijelölt ingatlanban is megoldható. A felnőtt gyermekkel való kapcsolattartáshoz sem indokolt eltávozást adni, hiszen az korlátlanul látogathatja az elítéltet.²⁹ Az esküvőn – mint jeles családi rendezvényen – történő megjelenés támogatható, de a másnap hajnalig tartó lakodalmon való részvétel lehetővé tétele már nem indokolt.

Főszabály szerint nem engedélyezhető a kijelölt lakás elhagyása olyan indok miatt, amely körben szünetel a szabadságvesztést töltő elítélt joga³⁰, így a békés gyülekezéshez, a sztrájkhoz történő csatlakozás céljából, illetve azon okból, hogy az elítélt az országgyűlési, a helyi és kisebbségi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választható legyen, továbbá amelyekre a közügyektől eltiltás, illetve a bíróság ítéletében meghatározott foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás és kitiltás kiterjed.

Zárszó

A reintegrációs őrizet számos aspektusát megvizsgálva kijelenthető, hogy eredményes végrehajtás esetén egy win-win szituáció jön létre. A Kúria úgy fogalmaz: „a reintegrációs őrizet racionális alku az állam és az elítélt között”³¹.

A reintegrációs őrizet kezdetével megszűnik a fogvatartott teljes személyi szabadságának elvonása, és kikerül a rendkívüli speciális magatartásformákat megkövetelő, zárt büntetés-végrehajtási viszonyokból komfortosabb, szabadabb életkörülményekbe. Az elítélt már a szabadságvesztés végrehajtása alatt részt tud vállalni a családjának mindennapjaiban, megélhetésüket segítheti, magas jövedelemmel bíró munkát vállalhat, érdeklődési körének, későbbi céljainak megfelelő tanulmányt folytathat, mindezt úgy,

28 Feleký I. (Kúria) (2018) p. 76.

29 Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság Bpkf.7330/2019/2.

30 Bv. tv. 121. § (1)-(2) bek.

31 Feleký I. (Kúria) (2018) p. 54.

hogy a szabadságvesztés végrehajtása biztosított, és a büntetés-végrehajtási intézet jelentős anyagi és személyi ráfordítás nélkül garantálja az alapvető jogait. További pozitív hozadéka, hogy az elítélt lehetőséget kap, hogy a szabad élet viszonyaihoz közelebbi helyzetben bizonyítsa a feltételes szabadság kedvezményére való érdemességét, amellyel az elítéltek élnek is, hiszen a reintegrációs őrizetet eredményesen eltöltők döntő többségét feltételes szabadságra bocsátják.

Megemlítendő ugyanakkor, hogy a reintegrációs őrizet nem szolgálja az általános bűnmegelőzési célokat, sőt azokat bizonyos szempontból gyengíti, hiszen például egy 4 év szabadságvesztésre ítélt elítélt már akár 1 év 10 hónap fogva tartás után visszatérhet a korábbi lakókörnyezetébe, ami ellenérzést válthat ki az ott élőkből. Ez az ellenérzés viszont idővel biztosan elmúlik, ha az elítélt szabálykövető, törvénytisztelő életmódot tanúsít a szabadulását követően.

Az elítéltek lakókörnyezetében beszerzett tapasztalatok összességében pozitívak és a reintegrációs őrizetbe helyezettek visszaesési rátája is alacsony.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága adatszolgáltatása szerint 2022. májusig 3 537 fő töltötte le eredményesen a reintegrációs őrizetét. Közülük 333 fő került vissza ismételt büntetés-végrehajtási intézetbe. Ebből 141 fő még a reintegrációs őrizettel érintett szabadságvesztés végrehajtását megelőzően követte el azt a bűncselekményt, amely miatt ismét végrehajtható szabadságvesztést kapott, tehát mindösszesen 192 fő volt az, aki a reintegrációs őrizet végrehajtását követően követett el újabb szabadságvesztéssel büntetett bűncselekményt. Ez jelenleg 5,42%-os visszaesési rátát mutat.³²

Ez az alacsony visszaesési mutató a jogintézmény sikerességét mutatja. Álláspontunk szerint a reintegrációs őrizet alkalmazására vonatkozó jelenlegi jogszabályi környezet jól átgondolt, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők által készített környezet-tanulmányok, illetve előterjesztések részletesek, körültekintőek, amelyek alapján a büntetés-végrehajtási bírók megalapozott döntéseket hoznak. A reintegrációs őrizetre érdemesnek talált elítéltek döntő többsége pedig él a lehetőséggel, és tartózkodik az újabb bűncselekmények elkövetésétől.

32 A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztályának tájékoztatója

Felhasznált irodalom

- Clemmer, Donald (1958): *The prison community*. Rinehart and Co., New York
- Feleky István bírósági tanácsos (Kúria) (2018) – Kúria – Büntető Kollégium – Joggyakorlat-elemző csoport 2017. EL.II.H.13. BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS-48. számú összefoglaló véleménye
- Fliegauf Gergely – Ránki Sára (2008): *Fogva tartott gondolatok*. L'Harmattan, Budapest
- Gál Levente (2015): A munkaerő-piacon innen, a börtönön túl. A büntetés-végrehajtási intézetből szabadult rabok esélyei a legális munkaerő-piacon. In: Albert Fruzsina (szerk.): *Életkeretek a börtönön innen és túl – Szubjektív reszocializációs esélyek*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest. 2015/2. sz. 33. o.
- Hideg Milán István (2019): Kedvezmények és szigorítások a szabadságvesztés végrehajtása során, *Büntetőjogi Szemle*, 2019/1., 77-86. o.
- Lehoczki Ágnes (2019): *Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek* – Szerkesztette Czenczer Orsolya, Ruzsonyi Péter. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- Nagy Anita (2019): A reintegráció nemzetközi gyakorlata és a reintegrációs őrizet – In: *Börtönügyi Szemle* 2019/4.
- Pálvölgyi Ákos (2014): A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció), *Büntetőjogi Szemle*, 2014/2., 77-84. o.
- Ruzsonyi Péter (2015): A börtön mint veszélyforrás - In: Gaál, Gyula; Hautzinger, Zoltán (szerk.) *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai*. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs. 380 p. pp. 23-33., p. 11.
- Sykes, Gresham M. (2007): *The society of the captives. A study of a maximum security prison*. Princeton University Press, Princeton

Fotó: Bv. fotó

